

ეკონომიკა, ეკონომეტრიკა და ფინანსები (სხვადასხვა)

ეროვნული ეკონომიკის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის
შეფასების მეთოდოლოგია

მირანდა კავაძე

ქუთაისის უნივერსიტეტი,
ქუთაისი, საქართველო
kavadze@yahoo.com

სტატიაში განხილულია „ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის“ ისეთი ზოგადი ასპექტები, როგორც კონკურენტუნარიანობის განვითარების ძირითადი ფაქტორები და ხელისშემწყობი გარემოს შექმნის საკითხები. ასევე თანამედროვეობის ისეთი საკითხები, როგორცაა მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესი და კონკურენტუნარიანობის ტრანსფორმაციის ფაქტორები, რომლებიც ხორციელდება ეროვნული ეკონომიკის განვითარების მამოძრავებელი ძალის ზემოქმედებით.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა, ეკონომიკური ზრდა, კონკურენტული უპირატესობები.

თანამედროვე ეტაპზე ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობას უმეტეს წილად განსაზღვრავს მოდერნიზაცია და სამეწარმეო ინოვაციის შემუშავება. დღევანდელ სინამდვილეში, წარმოება რჩება ინვესტიციურ და პირადი მოხმარების საქონლის მწარმოებლად და სახელმწიფო ბიუჯეტში გადასახადების მთავარ გადამხდელად. საწარმოს განვითარებაზე დამოკიდებული მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესი, მოსახლეობის კეთილდღეობის და შრომისუნარიანობის ზრდა სხვადასხვა სფეროებსა და დარგებში.

კონკურენტუნარიანობა წარმოადგენს რთულ მრავალასპექტიან და მრავალეტაპიან კატეგორიას, რომელიც ახასიათებს საბაზრო სისტემის ეკონომიკას. ამ კატეგორიების ადეკვატური წარმოდგენის პრაგმატული ასპექტის შემცველობა განისაზღვრება იმით, თუ რამდენად შეიძლება მისი სემანტიკური მახასიათებლების შემცველობის გამოყენება, როგორც საყრდენი მეთოდების შემუშავება და პრაქტიკული ამოცანების გადამწყვეტი საშუალება, რომელიც უკავშირდება კონკურენტუნარიანობის დასახული დონის მიღწევას. ფაქტია, რომ ნებისმიერი კატეგორიის პრაგმატულობის უზრუნველსაყოფად

მ. კავაძე

არ არის საკმარისი მისი, მხოლოდ ტრადიციული გაგებით განსაზღვრა, საჭიროა თავის მხრივ ექსპლიკაცია, რომელც საერთო დონეზე დაადგენდა თვით კატეგორიის და მისი სემანტიკური კომპონენტების ურთიერთკავშირს სხვა საგნობრივ კატეგორიებთან.

ოფიციალური ორგანიზაციების მიერ, კონკურენტუნარიანობის თანამედროვე განსაზღვრების შემოღება, თავისი არსით მ. პორტერის თეორიას შეესაბამება, რომელიც ამავე დროს ასახავს კონკურენტუნარიანობის უპირატესობის ევოლუციის ახალ ეტაპს. კონკურენტუნარიანობის ზოგადი განსაზღვრება, რომელიც შემოღებულ იქნა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის მიერ აცხადებს, რომ: კონკურენტუნარიანობა - ეს არის კომპანიის, საწარმოს, რეგიონების და ერის შესაძლებლობა შექმნას შემოსავლების და ხელფასების შედარებით მაღალი დონე და ამავე დროს იყო ღია საერთაშორისო კონკურენციისათვის (Porter, Michael 1990). მსგავს მოსაზრებას იზიარებენ ამერიკელი მეცნიერები დ. დოლარი და ე. ვულფი, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ქვეყანა კონკურენტუნარიანია საერთაშორისო ვაჭრობაში, თუ ის მაღალი შემოსავლებით და სახელფასო განაკვეთებით ფლობს უპირატესობას, მაღალტექნოლოგიურობისა და მწარმოებლურობის საფუძველზე (Dollar, Wolf 2003: 199–220).

კონკურენციის დინამიურ ასპექტს ყურადღება პირველად მიაქცია მ. დანმა, რომლის მოსაზრებით კონკურენტუნარიანობის მთავარი მახასიათებელია მისი ცვლილება დროის მიხედვით. კონკურენტუნარიანობას ის განსაზღვრავს, როგორც მოქნილ მექანიზმს, რომლითაც ეროვნული ეკონომიკას შეუძლია იწინასწარმეტყველოს მოსალოდნელი სტრუქტურული ცვლილებები და მოახდინოს ცვლილებების მიმართ ადაპტაცია (Dunn 1990: 511–528).

კონკურენციასა და კონკურენტუნარიანობას შორის კავშირი საკმაოდ არსებითია. მ. პორტერი აღნიშნავს: „ცალკეული ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია, მის მიდრეკილებაზე სამრეწველო ინოვაციებსა და მოდერნიზაციაზე. კომპანიები, რომლებიც არსებობენ ძლიერი საშინაო კონკურენციის, აგრესიული ადგილობრივი მიმწოდებლების და მომთხოვნი მომხმარებლის გარემოში, მსოფლიო კომპანიებთან შედარებით, ბაზარზე სარგებლობენ უფრო მაღალი უპირატესობით“ (Porter, Michael 1990).

დღესდღეობით აღიარებულია, რომ მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლების გასაღები მდგომარეობს თავისუფალი მეწარმეობის საბაზრო მექანიზმებში. თავის

მხრივ, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესი, ინოვაციური ეკონომიკა აფართოებს და აღრმავებს საბაზრო წრეს, ინოვაციური პროცესებისა და უახლეს წარმოებაში ინვესტიციების სტიმულირების ბაზაზე, აძლევს მას ახალ თვისებებს.

გლობალიზაციის პირობებში, როდესაც ეროვნული ეკონომიკა იძულებულია კონკურენცია გაუწიოს მაღალხარისხიან იმპორტულ პროდუქციას არა მარტო გარე არამედ შიდა ბაზარზეც, საქონელმწარმოებლისათვის ძირითადი ეკონომიკურ პრობლემაა ეროვნული კონკურენტუნარიანობა, რომელიც თავის მხრივ, წარმოადგენს ქვეყნის შედარებით და კონკურენტული უპირატესობების სინთეზს. შედარებით უპირატესობებს მიეკუთვნება ხელსაყრელი გეოგრაფიული და კლიმატური პირობები, ბუნებრივი რესურსები, იაფი შრომა, ინფრასტრუქტურული ფაქტორები. კონკურენტული უპირატესობა - ეს არის საზოგადოების მეცნიერულ-ტექნოლოგიური და საგანმანათლებლო პოტენციალი, ახალი ტექნოლოგიები და ინოვაციები.

ჩვენი ქვეყნის საწარმოები ჯერ კიდევ არ არიან აღჭურვილი უახლესი ტექნიკითა და ტექნოლოგიებით, რის გამოც დაბალია შრომის ნაყოფიერება, აქედან გამომდინარე დაბალია პროდუქციის ხარისხი და მაღალია თვითღირებულება. ყოველივე ეს ართულებს უცხოურ პროდუქციასთან კონკურენციას.

ტექნოლოგიური კონკურენტუნარიანობის თანამედროვე უპირატესობების ძირითადი ფაქტორებია: 1. ინვესტიციები ახალ ტექნოლოგიებსა და ადამიანურ კაპიტალში. 2. კომპანიის ტექნოლოგიური განვითარებისათვის, ხელსაყრელი ეკონომიკური გარემოს შექმნა. 3. ეროვნული ინტერესების დაცვით, საერთაშორისო ვაჭრობის ღიაობა.

არსებობს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის შეფასების სამი ძირითადი მიდგომა:

პირველი მიდგომა ეფუძნება - შრომის წარმოებას, ხელფასს და სავალუტო კურსს. ამ სისტემის მაჩვენებლები ეროვნული ხარჯების დონისა და ფასების აპროქსიმირების საშუალებას იძლევა. სწორედ უკანასკნელი ახდენს სავალუტო კურსის და კონკურენტუნარიანობის ცვლილებების, განსაზღვრას დროის მოკლე მონაკვეთში.

მეორე მიდგომა - კონკურენტუნარიანობის შეფასება გამომდინარეობს რეალიზებული კონკურენტული უპირატესობების ანალიზიდან (ქვეყნის

მ. კავაძე

საგარეო ურთიერთობების შედეგები და შიდა საქონელმომოქცევაში საქონლის ცვლილების მონაცემები).

მესამე მიდგომა - ყველაზე პოპულარული და კომპლექსური მიდგომაა, რომელიც ეფუძნება ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის რეიტინგებს.

გარდა ამისა, ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის მახასიათებლად შეიძლება მივიჩნიოთ მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) მოსახლეობის ერთ სულზე. ქვეყნებს შორის თანაფარდობის დინამიკას და ცვლილებას, ამ მაჩვენებლების მიხედვით, გარკვეულწილად ასახავს ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირების ეფექტიანობა და ქვეყნის მზარდი კეთილდღეობა. მაკროდონეზე შედარებითი კონკურენტუნარიანობის ანალიზის დროს მხედველობაშია მისაღები ორი მაჩვენებლის დამოკიდებულება: რაც უფრო მაღალია შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე მით უფრო მაღალია კონკურენტუნარიანობის ინდექსი და მით უფრო მაღალა დგას ქვეყნა მსოფლიო რეიტინგში.

მაკროეკონომიკურ დონეზე ითვლებოდა, რომ თუ მეწარმე თავისუფალი კონკურენციის პირობებში აწარმოებს საქონელსა და მომსახურებას, რომელიც აკმაყოფილებს გლობალური ბაზრის მოთხოვნებს, არის კონკურენტუნარიანი. თუმცა, დღეისათვის მსოფლიო პრაქტიკაში ქვეყნის კონკურენტუნარიანობა უფრო მასშტაბურად განიხილება - როგორც ქვეყნის შესაძლებლობა მიაღწიოს კონკურენტულ უპირატესობებს საქონლისა და მომსახურების წარმოებაში რათა მიღწეულ იქნას მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება.

ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მნიშვნელოვან პირობას წარმოადგენს ასევე ზრდის შიდა წყაროებზე დაყრდნობა, როგორც არსებული ისე ახალი კონკურენტული უპირატესობების ფორმირებით.

მსოფლიოს პრაქტიკიდან გამომდინარე, ახალ პირობებში რეგიონების როლი და აქტივობა იზრდება. რეგიონები და ქალაქები, ამავე დროს, უნდა დაკავდნენ კონკურენტული სტრატეგიის შემუშავებით, რომელიც მათ მისცემს რეგიონთაშორის სისტემაში თვითგანვითარების ახალ ეკონომიკურ შესაძლებლობებს კონკურენტულ და გლობალურ ეკონომიკაში.

ეკონომიკური გლობალიზაციის მიხედვით საქართველო მსოფლიოში მე-19 ადგილზეა (იხ. ცხრ.2), ხოლო ზოგადად გლობალიზაციის დონით – 63-ზე. (იხ.ცხრ. 1)

ცხრილი 1.

გლობალიზაციის რეიტინგი		
ადგილი	ქვეყანა	რეიტინგი
1	ირლანდია	91.3
2	ჰოლანდია	91.2
3	ბელგია	91.0
4	ავსტრია	90.2
5	სინგაპური	87.5
6	შვედეთი	86.6
7	დანია	86.6
8	პორტუგალია	86.3
9	შვეიცარია	86.0
10	ფინეთი	85.6
20	საფრანგეთი	85.7
27	გერმანია	87.9
34	აშშ	74.8
42	უკრაინა	69.5
44	თურქეთი	69.0
53	რუსეთი	65.9
63	საქართველო	63.8
83	სომხეთი	57.8
87	აზერბაიჯანი	57.2

წყარო: Global Competitiveness Report

ქვეყნის გლობალიზაციის დონე გვიჩვენებს, რამდენად არის ქვეყანა ინტეგრირებული მსოფლიოში ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური კუთხით. გლობალიზაციის მაღალი დონე ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების ხელშემწყობ ფაქტორად მიიჩნევა.

ეკონომიკური გლობალიზაციის დონის მიხედვით პირველ ადგილზე სინგაპურია 95.7 ქულით (მაქსიმალური ქულაა 100). მეორეზე ირლანდიაა 92.6 ქულით, მესამეზე – ლუქსემბურგი 91.1 ქულით. ჩამონათვალს სხვა განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნები აგრძელებს. საქართველოს მე-19 ადგილი (81 ქულა), ფაქტობრივად, პარადოქსულია. 2014 წლის მონაცემებით საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე საშუალო წლიური შემოსავალი 3,700 აშშ დოლარია. აღნიშნულ ინდექსში მე-19 (საქართველოს) ადგილამდე ერთ სულ მოსახლეზე ყველაზე დაბალი შემოსავალი მავრიკიას აქვს – \$10,500. საქართველოზე დაბალშემოსავლიანი ქვეყნები 50-ე ადგილის ქვემოთ არიან განაწილებული (იხ. ცხრ. 2)

ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსი

ადგილი	ქვეყანა	რეიტინგი
1	სინგაპური	95.7
2	ირლანდია	92.6
3	ლუქსემბურგი	91.1
4	ჰოლანდია	90.3
5	მალტა	90.3
6	ბელგია	88.0
7	არაბთა გაერთიანებული საამიროები	87.8
8	ესტონეთი	87.4
9	ფინეთი	86.4
10	უნგრეთი	84.7
15	შვედეთი	83.2
19	საქართველო	81.0
48	ინგლისი	70.5
55	საფრანგეთი	67.8
56	უკრაინა	67.5
64	სომხეთი	64.1
73	აზერბაიჯანი	62.1
105	თურქეთი	55.6
110	რუსეთი	53.3

წყარო: Global Competitiveness Report

ტერიტორიითა და მოსახლეობით მცირე ქვეყნისთვის გლობალურ, საერთაშორისო ბაზრებთან ინტეგრირება ძალიან მნიშვნელოვანია. ეს იძლევა საშუალებას, ჩვენი ეკონომიკის საზღვრები ქვეყნის ფიზიკურ საზღვრებთან არ სრულდებოდეს, წარმოებული პროდუქციის მომხმარებელი მხოლოდ საკუთარი, მცირერიცხოვანი მოსახლეობა არ იყოს (ნამჩავაძე 2015).

„კონკურენტუნარიანობის“ ანალიზის შედეგად შეიძლება გაკეთდეს რამდენიმე ძირითადი დასკვნა:

1. კონკურენტუნარიანობა - ეს არის მოვლენა, რომელიც ორგანულად თან სდევს საბაზრო სისტემის ეკონომიკას, რომლის დროსაც ერთი მეწარმე მეორესთან შედარებით ფლობს სამეწარმეო უპირატესობას, აკმაყოფილებს

ბაზრის მოთხოვნას და იკავებს საბაზრო სისტემაში დომინანტურ პოზიციას.

2. კონკურენტუნარიანობა შეიძლება განსაზღვრული იყოს მხოლოდ ცალკეული მწარმოებლის შესაძლებლობებით შედარებით, ამიტომ, მისი შედარებაც იმით განისაზღვრება, თუ რომელი მეწარმეა და რომელი ბაზარი. ამასთან, მწარმოებელი და საქონელი შეიძლება უშუალოდ ფლობდეს კონკურენტულ უპირატესობას, იმის მიუხედავად, თუ რომელ ბაზარზე არის იგი წარდგენილი.

3. კონკურენტუნარიანობას ახასიათებს შიდა იერარქია, ანუ ვლინდება ლოკალიზაციის სხვადასხვა დონეების ზემოქმედებით - ცალკეული პროდუქტის (მომსახურების) ან სამეწარმეო პროცესის დონიდან, ეროვნული ეკონომიკური სისტემის და მსოფლიო ეკონომიკის დონემდე. იერარქიების დონეებს შორის ურთიერთობები ატარებენ დიალექტიკურ ხასიათს: ერთი მხრივ, მათ ახასიათებთ ურთიერთდამოკიდებულება, მეორე მხრივ - ეძლევათ შესაძლებლობა ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად შეიძინონ განსაზღვრული ხარისხის მახასიათებლები. ამგვარად, ეროვნული კონკურენტუნარიანობა ძირითადად განისაზღვრება ქვეყნის შიგნით არსებული ცალკეული კომპანიებით. თავის მხრივ საერთაშორისო პრესტიჟის, ეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკისა და შიდა ბაზრის მუდმივად ზრდის სახით, ქვეყნის კონკურენტუნარიანი ეკონომიკა ქმნის დამატებით უპირატესობებს ცალკე მომუშავე კომპანიებისათვის. თუმცა ეროვნული კონკურენტუნარიანობა და კომპანიის კონკურენტუნარიანობა ვითარდება არა მხოლოდ ურთიერთდამოკიდებულებით, არამედ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლადაც.

4. ძირითად წინაპირობათა რიცხვში, რომელიც უზრუნველყოფს კონკურენტუნარიანობის ამა თუ იმ დონეს, შეიძლება გამოვყოთ მეწარმის მიერ გამოყენებული წარმოების ფაქტორები, ხარისხი და ფასი. ამასთან, წარმოების ფაქტორები იყოფა ორ სხვადასხვა მნიშვნელობის ჯგუფად - ბუნებრივი რესურსები (მიწა, კლიმატი, მინერალური რესურსი, მოსახლეობა და ა. შ) და განვითარება, რომელიც ყალიბდება ადამიანის საქმიანობის შედეგად (კაპიტალი, ტექნოლოგია, კვალიფიციური მუშა ხელი და ა.შ).

5. კონკურენტუნარიანობის უპირატესობების მნიშვნელოვნება შეზღუდულია დროში. გამოცდილების გაზიარებასთან და გავრცელებასთან ერთად მცირდება დამატებითი შემოსავლების მაჩვენებელიც, რომელიც შეიძლება ამ უპირატესობებმაც მოიტანონ. იმისათვის, რომ შენარჩუნდეს

მ. კავაძე

კონკურენტულ ბრძოლაში მიღწეული დონე, საჭიროა უპირატესობების ფორმირების პროცესი ფუნქციონირებდეს უწყვეტ რეჟიმში. ამასთან, ინოვაციის შემოღების და შემუშავების ვადები უნდა შეესაბამებოდეს სიახლეების დიფუზიის ტემპებს. შესაბამისად, კონკურენტუნარიანობა ეს არა მხოლოდ ეკონომიკური მოვლენაა, არამედ ინოვაციების ძიების უწყვეტი პროცესია.

6. კონკურენტუნარიანობა, თავის მხრივ, წარმოადგენს საწარმოს ეფექტიანი ფუნქციონირების ძირითად კრიტერიუმს, ვინაიდან კონკურენტუნარიანობაში მიღწეული დონე გარკვეულწილად გავლენას ახდენს მის განვითარებასა და ფუნქციონირებაზე. იგი დამოკიდებულია რაოდენობაზე, ხარისხსა და ელემენტების განვითარების ტემპებზე, პროცესებსა და ურთიერთკავშირზე, რომელიც აყალიბებს წარმოებას, როგორც ეკონომიკურ სისტემას.

ქართული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მიმართულებაში მნიშვნელოვან ნაბიჯს წარმოადგენს სხვა ქვეყნების, უპირველეს ყოვლისა აშშ-ს, იაპონიის და დასავლეთ ევროპის გამოცდილების შესწავლა.

დღესდღეობით აღიარებულია, რომ მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლების გასაღები მდგომარეობს თავისუფალ მეწარმეობაში, საბაზრო მექანიზმებში. თავის მხრივ, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესი, ინოვაციური ეკონომიკა აფართოებს და აღრმავებს საბაზრო წრეს, აძლევს მას ახალ თვისებებს ინოვაციური პროცესებისა და უახლეს წარმოებაში ინვესტიციების სტიმულირების ბაზაზე.

ამგვარად, კონკურენტუნარიანობა არ შეიძლება, რომ არ განვიხილოთ, როგორც უმნიშვნელოვანესი სისტემის მახასიათებელი, რომლის ორიენტაციაზე უნდა ყალიბდებოდეს და ვითარდებოდეს ეკონომიკური სისტემა.

ლიტერატურა:

ნამჩავაძე 2015: ნამჩავაძე ბ. Forbes Georgia. ელრესურსი: <http://forbes.ge/news/692/saqarTvelos-ekonomikuri-globalizacia>, მოძიებულია 14.05. 2015.

Dollar, Wolf 2003: Dollar D., Wolf E. The Global Competitive // Journal of International Economics. Oxford university press. № 27(3–4), 2003.

Dunn 1990: Dunn M. The Economic of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization // American Economic Review. № 80, 1990.

Porter, Michael 1990: Porter, Michael E. The Competitive Advantage of Nations. 1990.